

Název předmětu: Ekonomická bezpečnost

Téma: Úvod do vymezení předmětu Ekonomická bezpečnost

Zpracovatel:

Ing. Lenka Brizgalová, Ph.D.

Cíl:

Cílem prvního tématu je definovat základní pojmy, objasnit metodologické přístupy k vymezení bezpečnosti a podat ucelený přehled o vnímání jednotlivých autorů pojmu ekonomická bezpečnost.

Úkoly pro samostatnou práci:

1. Definujte bezpečnost.
2. Jaké jsou základní charakteristiky bezpečnosti?
3. Jaké základní oblasti v sobě zahrnuje bezpečnost?
3. Uveďte vaše vlastní pohledy na bezpečnost obecně i ve vašem blízkém okolí!
4. Sdělte vaše pohledy na vztah moci a bezpečnosti.

Studijní literatura:

- EICHLER, Jan. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - AVIS, 2006. ISBN 80-7278-326-2. s. 7. Dostupné také z: <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=9960>.
- HOFREITER, Ladislav a Stanislav KRIŽOVSKÝ. *Manažérstvo bezpečnostných systémov*. 1. vyd., Košice: VŠBM, 2007. ISBN 978-80-89282-16-6.
- KONEČNÁ, Karolína. *Ekonomická bezpečnost a kritéria hodnocení její úrovně*. Diplomová práce. Brno: Univerzita obrany, 2017.
- Lapková Dora. *Ekonomická bezpečnost*. In Lukáš Luděk a kol. *Teorie bezpečnosti I*. 1. vyd. Zlín: VeRBuM, 2017. ISBN 978-80-87500-89-7.
- Terminologický slovník krizové řízení a plánování obrany státu. POJMY: Ekonomická bezpečnost. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Praha, 2015 [cit. 2020-06-17]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník-krizove-řízení-a-planování-obrany-státu>.
- LUKÁŠ, Luděk. *Teorie bezpečnosti I*. Zlín: Radim Bačuvčík - VeRBuM, 2017. ISBN 978-80-87500-89-7.
- MAREŠ, Miroslav. *Bezpečnost*. In: *Studijní opory* [online]. Brno: Mendelova univerzita v Brně [cit. 2020-6-17]. Dostupné z: https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=69511.
- MESÁROŠ, M., M. KELEMEN a S. KRIŽOVSKÝ. *Teória bezpečnosti*. Košice: VŠBM v Košiciach 2011. ISBN 978-80-89282-61-6.
- NOVÁK, Jaromír. *Vnitřní a vnější bezpečnost státu*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2014. ISBN 978-80-244-4371-3.
- ŠEFČÍK, Vladimír. *Bezpečnostní politika v hospodářské oblasti*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2010. ISBN 978-80-7318-919-8. s. 9 – 26.
- ZEMAN, Petr, ed. *Česká bezpečnostní terminologie: výklad základních pojmů*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2002. ISBN 80-

Obsah:

Úvod

1 Metodologické přístupy k vymezení bezpečnosti	3
1.1 Současné pojetí bezpečnosti v definicích	3
1.2 Bezpečnost a její souvislosti.....	6
1.3 Výchozí teoretické zdroje teorie bezpečnosti	15
1.4 Východiska pro pochopení analýzy bezpečnosti.....	16
1.3.1 Spor „komplexního“ a „úzkého“ pojetí bezpečnosti.....	16
1.3.2 Problém analytických rovin zkoumání bezpečnosti.....	16
2 Teorie ekonomické bezpečnosti	17
2.1 Bezpečnost státu a ekonomika.....	18

Závěr

1 Metodologické přístupy k vymezení bezpečnosti

Bezpečnost patří mezi fenomény současné společnosti. Skloňuje se ve všech pádech a patří mezi její priority jak na globální, tak na regionální úrovni. V posledních desetiletích začíná být bezpečnost považována za samostatný vědní obor s vlastním předmětem zkoumání, cílem i metodami. Problém spočívá v jejím teoretickém uchopení. Bezpečnost se ve společnosti zajišťuje především prostřednictvím jednotlivých druhů bezpečnosti. Druh bezpečnosti lze definovat jako soubor opatření předurčených k zajištění bezpečnosti ve vymezené části reality (bezpečnostního prostředí). Jedná se o soustavné a opakované řešení nežádoucích jevů narušení bezpečnosti určitého typu (způsobujících určitou újmu). Jeho cílem je zamezit vzniku újmy nebo alespoň minimalizovat dopady, způsobené narušeními bezpečnosti. Druhy bezpečnosti vznikají na základě potřeb praxe jejich institucionalizací. V současnosti mezi základní druhy bezpečnosti patří mezinárodní bezpečnost, fyzická bezpečnost, kybernetická bezpečnost, ekonomická bezpečnost, osobní bezpečnost, lidská bezpečnost, informační bezpečnost, bezpečnost výrobků, administrativní bezpečnost, bezpečnost a ochrana zdraví při práci, energetická bezpečnost atd.¹

Bezpečnostní teoretici, rekrutovaní z jednotlivých druhů bezpečnosti obvykle žijí v rámci znalostního prostoru svého druhu bezpečnosti. Odborníci na mezinárodní bezpečnost žijí v oblasti politologie a vojenství, specialistické na environmentální bezpečnost v oblasti živé a neživé přírody, živočišných druhů a hrozeb, které je ohrožují.²

1.1 Současné pojetí bezpečnosti v definicích

Základní pohled na obor bezpečnosti umožňuje přehled příslušných definic základních pojmů. Tyto pojmy vystihují současné pojetí bezpečnosti a tvoří její teoretický rámec. Uvedené pojmy a jejich definice vyjadřují unitární středoevropské pojetí bezpečnosti, protože na rozdíl od dualistického anglosaského (safety, security) nerozlišují záměrné a nezáměrné hrozby. Diskutovány jsou definice českých a slovenských bezpečnostních expertů.³

Mezi základní pojmy oblasti bezpečnosti patří pojem bezpečnost, hrozba a riziko. Klíčovou roli v oboru bezpečnosti sehrává samotné vymezení pojmu bezpečnost. V následujícím přehledu jsou uvedeny definice bezpečnosti z politologického a systémového pojetí. Každá z definic pohlíží na bezpečnost ze svého pohledu. Jejich společným znakem je vícevýznamovost pojmu bezpečnost, což je demonstrováno zejména Hofreitem.⁴

Eichler uvádí negativní a pozitivní vymezení obsahu pojmu bezpečnost: „Bezpečnost je efusivním, tedy pomíjivým pojmem. Je to pojem nesnadno postižitelný a těžko změřitelný, Jeho obsah nelze exaktně vyčíslit. V nejobecnější rovině je bezpečnost definována dvěma základními

¹ LUKÁŠ, Luděk. *Teorie bezpečnosti I*. Zlín: Radim Bačuvčík - VeRBuM, 2017. ISBN 978-80-87500-89-7. s. 16.

² LUKÁŠ, Luděk. *Teorie bezpečnosti I*. Zlín: Radim Bačuvčík - VeRBuM, 2017. ISBN 978-80-87500-89-7. s. 16-17.

³ LUKÁŠ, Luděk. *Teorie bezpečnosti I*. Zlín: Radim Bačuvčík - VeRBuM, 2017. ISBN 978-80-87500-89-7. s. 19.

⁴ LUKÁŠ, Luděk. *Teorie bezpečnosti I*. Zlín: Radim Bačuvčík - VeRBuM, 2017. ISBN 978-80-87500-89-7. s. 19.

způsoby - negativně a pozitivně. Negativní vymezení je podobné Jako negativní vymezení svobody, které říká, že jde o absenci omezení či nepřítomnosti odporu nebo vážnějších překážek pohybu. Negativní vymezení bezpečnosti pak znamená, že jde o nepřítomnost či neexistenci hrozby. Podle tohoto vymezení je bezpečnost opakem stavu ohrožení, který vyplývá z existence a vzájemné interakce aktérů, kteří mají protichůdné preference a jsou odhodláni k jejich dosažení použít i sílu, ať už politickou, hospodářskou nebo i vojenskou. Pozitivní vymezení bezpečnosti se vždy vztahuje ke konkrétnímu předmětu, k věci, člověku, obci, státu nebo bezpečnostnímu společenství. Nejbezpečnější je ten subjekt, který má zajištěno své přežití a možnosti dalšího rozvoje. Bezpečnost bývá často vysvětlována jako negace negativních stavů. To znamená, že bezpečný je ten subjekt, který je mimo dosah přímých a naléhavých hrozeb, nebo který je před možnými hrozbami spolehlivě chráněn."⁵

Hofreiter vnímá bezpečnost jako stav bezpečnostní situace referenčního objektu. Konstatuje, že: „Z hlediska reálného (a realistického) hodnocení bezpečnosti můžeme bezpečnost definovat jako takový stav bezpečnostní situace, činitelů a procesů tento stav ovlivňujících, jenž zajišťuje příznivé podmínky pro existenci, přetrvání, plnění požadovaných funkcí a rozvoj každého referenčního objektu."⁶

Mareš pojímá bezpečnost z politologického hlediska. Vymezuje ji jako stav bezpečnostní situace a současně jako schopnost jejího zajištění. Definiuje: „Bezpečnost jako stav, kdy jsou na nejnížší možnou míru eliminovány hrozby pro objekt (zpravidla národní stát, popř. mezinárodní organizaci) a jeho zájmy a tento objekt je k eliminaci stávajících i potenciálních hrozeb efektivně vybaven a ochoten při ní spolupracovat.“⁷

Kelemen, Križovský a Mesároš ve své knize „Teória bezpečnosti“⁸ uvádí několik variant definice pojmu bezpečnost. Zdůrazňují hledisko „stavu, jejího právního zakotvení v zákonech i schopnost jejího zajištění souborem opatření s využitím managementu rizik“.

Konstatují, že:

- „Bezpečnost je stav, v kterém se daný objekt necítí být ohrožený z hlediska svých oprávněných zájmů.“
- „Bezpečnost se chápe Jako souhrn společenských vztahů, které upravuje právo a které chrání práva a oprávněné zájmy Jednotlivců, sociálních skupin a státu.“
- „Bezpečnost se posuzuje jako schopnost objektu, jevu, procesu chránit svojí podstatu a základní charakteristiku v podmínkách cílevědomě zaměřené, rozvratné a destruktivní činnosti ať zvnějšku, nebo zevnitř objektu.“

⁵ EICHLER, Jan. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - AVIS, 2006. ISBN 80-7278-326-2. s. 7. Dostupné také z: <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=9960>

⁶ LUKÁŠ, Luděk. *Teorie bezpečnosti I*. Zlín: Radim Bačuvčík - VeRBuM, 2017. ISBN 978-80-87500-89-7. s. 20.

⁷ ZEMAN, Petr, ed. *Česká bezpečnostní terminologie: výklad základních pojmů*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2002. ISBN 80-210-3037-2. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:7ae54b60-e10d-11e5-984e-005056827e52>

⁸ MESÁROŠ, M., M. KELEMEN a S. KRIŽOVSKÝ. *Teória bezpečnosti*. Košice: VŠBM v Košiciach 2011. s. 12-13. ISBN 978-80-89282-61-6.

- „Bezpečnost představuje souhrn opatření na zaručení a ochranu životních zájmů všech objektů bezpečnosti.“
- „Na bezpečnost se stále častěji hledí jako na řízení rizik. Proto je bezpečnost vnímána v následujícím významu: bezpečnost je stav, ve kterém je riziko anebo ohrožení osob, anebo poškození majetku redukováno a udržováno na nebo pod akceptovatelnou hranici prostřednictvím nepřetržitého procesu identifikace rizik a řízení rizik.“

V jiné práci Hofreiter⁹ zdůrazňuje vícevýznamovost pojmu bezpečnost. Uvádí, že se: „Bezpečnost rozlišuje jako:

- stav,
- výsledek i proces,
- potřebu,
- hodnotu,
- sociální funkci,
- sociální vztah.

Bezpečnost jako stav znamená, že bezpečnost je posuzována jako míra nebo hodnota, zde a nyní' protože v následujícím časovém okamžiku může vlivem vnějších nebo vnitřních činitelů dojít k pozitivní nebo negativní změně bezpečnosti.

Bezpečnost jako výsledek i proces lze chápat následovně. Hodnota (míra) bezpečnosti člověka, sociální skupiny, státu (dále objekt) bude vždy výsledkem interakce vnějších a vnitřních bezpečnostních rizik a ohrožení a ochranných (obránných) vlastností, schopností a možností objektu bezpečnosti. Objekt bude tím bezpečnější, čím budou vyšší jeho schopnosti a možnosti ochraňovat svoje životní zájmy před bezpečnostními riziky a ohroženími nejrůznější povahy.

Bezpečnost jako potřeba vychází z Maslowovy pyramidy životních potřeb. Pod pojmem potřeba můžeme rozumět pocit nedostatku něčeho, co vzhledem na biologické, společenské a kulturní zřetele je nevyhnutné pro život a rozvoj jednotky, jako i v podstatě pro lidský kolektiv. Maslow identifikoval bezpečí a bezpečnost jako druhou nejdůležitější potřebu člověka. Vyšší prioritu má podle něj zajištění fyziologických potřeb. Potřeba bezpečnosti je významným motivujícím, mobilizujícím faktorem, který se významně projeví zejména v mimořádných a krizových situacích, v době ohrožení bezpečnosti a jiných sociálních objektů.

Bezpečnost jako hodnota znamená, že je bezpečné fungování státu, bezpečnost sociálních skupin, každé rodiny, každého obyvatele vnímána jako jedna z nejvyšších hodnot. Bezpečnost má podstatný význam jak pro fungování státu, tak i pro existenci člověka jako individua. Bezpečnost nabývá formu vnitřní hodnoty a realizuje se v individuálním i společenském vědomí. V době míru, v blahobytu, po dobu klidu a dostatku hodnota bezpečností klesá. Když se objeví

⁹ HOFREITER, Ladislav a Stanislav KRÍŽOVSKÝ. *Manažérstvo bezpečnostných systémov*. 1. vyd., Košice: VŠBM, 2007. s. 9-16. ISBN 978-80-89282-16-6.

sociální nepokoje, bída, války, teroristické útoky, narůstá kriminalita, hodnota a potřeba bezpečnosti prudce roste (WTO, Londýn, Madrid atd.).

Toto je pouze nahlédnutí do množství různých definic pojmu bezpečnosti. S pojmem bezpečnost se váže také pojem hrozba, riziko a další. Definice těchto pojmů nalezneme v literatuře - LUKÁŠ, Luděk. *Teorie bezpečnosti I*. Zlín: Radim Bačuvčík - VeRBuM, 2017. ISBN 978-80-87500-89-7.

1.2 Bezpečnost a její souvislosti¹⁰

Bezpečnost (a také nebezpečnost) je vlastní historii člověka. Je jednou z hlavních potřeb jeho existence. Je podmínkou jeho rozvoje a zachování vůbec. Člověk vždy musel dbát na svoji bezpečnost, ať byly jeho aktivity jakékoliv.

Pojem bezpečnost je pojmem těžko definovatelným a má svou bohatou historii. Jiná byla bezpečnost v době prvobytně pospolné společnosti, jiná je dnes v době vysoce vyspělých technických prostředků a technologií všeho druhu. Bezpečnost má svůj obecný i specifický obsah a rozsah, je objektivní i subjektivní. Následuje stručné objasnění základních pojmů.

Bezpečnost – je důležitým pocitem pro člověka a společnost, patří k jeho základním hodnotám a je také neméně důležitým pojmem pro řídicí manažery všeho druhu (včetně politických a vojenských). Pojem bezpečnost je svým obsahem i rozsahem velmi proměnlivým hybridem obecnosti i konkrétnosti. Bezpečnost je stav, kdy hrozby a rizika jsou pro systém na co nejnížší možné úrovni.

Bezpečnost má v globalizovaném světě tyto základní oblasti:

- individuálně lidskou,
- obecně sociální,
- obecně kulturní,
- politickou,
- ekonomickou,
- potravinovou,
- vojenskou,
- ekologickou,
- kybernetickou.

¹⁰ NOVÁK, Jaromír. *Vnitřní a vnější bezpečnost státu*. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2014. ISBN 978-80-244-4371-3. s. 9 -

Hrozba – primární nezávisle existující věc, jev či proces, který může nežádoucím způsobem narušit stabilitu struktury.

Riziko – pravděpodobnost realizace potenciálu hrozby za určitých podmínek na základě nějaké příčiny a impulsu, podnětu. Jde o míru ohrožení stability, míru nebezpečí, že se uplatní hrozba. Dojde k narušení struktury, jejímž důsledkem bude nežádoucí projev vedoucí ke vzniku škody, mimořádné události.

Hrozby a rizika mohou být osobní, společenská, zdravotní, politická, státní, teritoriální, vojenská, bezpečnostní, ekonomická, energetická, právní, potravinová, různě specifická atd. Zejména rizika vznikají ve všech sférách lidské činnosti. Rizika vždy provázela člověka, avšak měnila se dle konkrétně historické situace. Například za studené války byly poprvé v historii zbraně relativní zárukou míru, avšak míru velice křehkého a všestranně vysilujícího. Bipolární rozdělení světa vcelku přehledně zaručovalo status quo.

Z jiného pohledu tvoří složky bezpečnosti:

1. zdravotní bezpečnost – nemoci, epidemie, zdravé prostředí, výživa, pořádek a klid, lékařská péče,
2. potravinová bezpečnost – množství a kvalita stravy příznivé pro organismus a její dostupnost pro široké obyvatelstvo, dostatek nezávadné vody,
3. ekonomická bezpečnost – materiální zdroje, finanční příjmy, zaměstnání, bydlení, oblečení, důstojné podmínky pro život,
4. osobní bezpečnost – kriminalita, násilí, krádeže, válka,
5. bezpečnost životního prostředí – hluk, vzduch, voda, zplodiny, stav půdy, lesů, průmyslová nebezpečí,
6. společenská bezpečnost – právo, zákony, práva člověka, politika, demokracie (vláda lidu), rasová harmonie, ohleduplná relativní svoboda.

Moc – je jednou ze základních lidských potřeb, často je nazývána nejsilnější drogou na světě. Moc působí na bezpečnost příznivě a nepříznivě. Moc je individuální, kolektivní a státní. Projevuje se fyzicky, fyzikálně, finančně, ekonomicky, politicky, vojensky atp. Moc má dvě složky, a to subjekt řízení moci a objekt řízený mocí, funguje zde princip akce a reakce. Jak praví přísloví, každá hůl má dva konce.

Z hlediska moci, jakožto hlavní obecné síly veškerého vývoje v historii člověka, souběžně probíhaly a nadále probíhat budou čtyři základní tendence:

- růst moci mocných,
- růst bezmoci mocných,
- růst bezmoci bezmocných,
- růst moci bezmocných.

Tyto tendence jsou proměnlivé, jednotné i rozporné, prolínající se navzájem a velmi složité. Rozdíl mezi minulostí a současností je právě v již zmiňovaném znásobení síly člověka technikou a technologiemi a následných účinků této integrované síly. Příkladů realizace moci je kolem nás mnoho.

Moc státu má obecně tyto zdroje a složky:

1. obyvatelstvo – počet a jeho schopnosti, zejména v dovedném řízení,
2. morální síla, vlastenectví, hrdost a odhodlanost bránit vlast,
3. geografická (také geostrategická) poloha,
4. přírodní zdroje a suroviny,
5. hospodářská síla, vědeckotechnická úroveň a rozvoj,
6. vojenský potenciál a jeho odstrašující vliv;
7. politika a diplomacie.

Malé připomenutí historie

Historie je zdrojem poučení. Přesto je v člověku snad zakódováno se nepoučit a dělat stejné či podobné chyby jako v minulosti. Připomeňme si knihu Úvahy o vládnutí a o vojenství, jejímž autorem je známý Niccolo Machiavelli. Jeho myšlenky jsou někdy neprávem a nesprávně prezentovány jako něco škodlivého a odsouzeníhodného. Není tomu tak.

Moderní společnost a stát, má-li dobře fungovat, potřebuje dobré vládnutí (řízení) a také dobrého občana, jakožto tvůrce hodnot. Vztah mezi občanem a státem nesmí být nesmiřitelný, ale naopak obě strany se musí doplňovat, působit na sebe a také se vzájemně chránit. Tento princip, či také základní zákon, je třeba respektovat. Volání po stále menším státu, jakého jsme svědky v dnešní době, je sporné z mnoha důvodů. Hlavní důvod je ten, že jak stát, tak občan se vzájemně potřebují, aby byl život vůbec snesitelný, aby společnost mohla existovat. Je to o to naléhavější, o co je složitější a křehčí pavučina vztahů dneška.

Niccolo Machiavelli (1469–1527) žil na přelomu 15. a 16. století. Jeho myšlenky jsou tedy zhruba 500 let staré a také mladé. Přesto mají co říci dnešku, byť modifikovaně. Byl demokratem, humanistou, vlastencem.

Machiavelli svým studiem, svými zkušenostmi dospěl k poznání, které formuloval do několika pouček. Jejich platnost jako zdroje zajímavého poučení (byť je třeba je brát s přihlédnutím k dnešku, jsme o cca 500 let dál) je dodnes aktuální. Je aktuální pro člověka (manažera, občana, pracovníka, zaměstnance), pro politika (specifického manažera, občana, zaměstnance lidu, jehož vůli má vykonávat) a pro manažera (také občana a pracovníka) a koneckonců i pro majitele (manažera, občana, vlastníka majetku a peněz). Podstata člověka je stále stejná. Proto je vhodné a prospěšné věnovat knize pozornost.

Jeho postuláty se dají shrnout do těchto vět:

- Svět neřídí nadpřirozené síly nebo náhoda, ale lidský duch, který se sám řídí zákony vývoje a je těmito zákony zároveň určován.
- Historická událost či fakt není dílem prozřetelnosti či náhody, ale výslednicí působení sil věcí, jevů a procesů podřízených zákonům přírody a lidského ducha.
- Dějiny nejsou shlukem událostí, ale spojitými procesy, řetězením příčin a následků, výsledkem sil působení rozumu, názorů, vášní a zájmů lidí, jejich touhou po moci různého typu.
- Politika a vládnutí se proto nerozvíjí v ideálním světě morálky, ale v reálném světě. To znamená nutnost poznání a ovládnutí hybných sil světa.
- Státník si musí rozvrhnout možnosti potřebné ke zvládnutí těchto sil a využít je pro svůj cíl. Cíl vymezit a zvolit prostředky. Musí být silný jako slon a také opatrný jako liška, to je logika vlády nad světem.

Evropa, kromě válečného konfliktu na území bývalé Jugoslávie v posledním desetiletí minulého století, byla od roku 1945 bez válek. Toto období je našťastí v historii Evropy dlouhé. Svět rovněž nezažil obávanou třetí světovou válku za použití zbraní hromadného ničení – jaderných, chemických a biologických zbraní. Neznamená to však, že nebezpečí války pominulo, tak jak se mnozí lidé domnívají. Prostředky a technologie ničení se mohou svým dynamismem vymknout z politické kontroly, a tím nebyvale ohrozit lidstvo.

V posledních letech se i veřejně publikují názory, že válka je možná. Možná je to úmysl vojensko-průmyslového komplexu, a tím zvýšení obchodu se zbraněmi, možná toto nebezpečí nabývá na skutečném významu. Připustit lze obojí. Je velmi obtížné předvídat vývoj. Dnešní svět je stále méně stabilní a vývoj se může z různých příčin změnit v násilný konflikt, přerůst ve válku. Nemusí tomu bránit ani značná globální a globalizovaná propojenost světových i lokálních struktur různého typu (politických, ekonomických, materiálních, finančních, sociálních, náboženských atp.)

Podívejme se na některé problémy, o kterých píše Herman Kahn ve své knize Přemýšlení o nemyslitelném. Tato kniha byla napsána v roce 1962. Herman Kahn byl v padesátých a šedesátých letech 20. století považován za jednoho z hlavních stratégů ministerstva obrany USA. Byl vystudovaným matematikem a fyzikem. Jeho názory měly přirozeně vliv na bezpečnostní politiku USA a ovlivňovaly vojensko-průmyslový komplex ve vývoji a výrobě zbraní. Také ovlivňovaly i světový vývoj.

Tehdejší názory na použití zejména jaderných zbraní stály lidstvo hodně zdrojů, které mohly být efektivně použity jinde. Jaderné zbrojení bylo nákladné při vývoji a výrobě i skladování jaderných prostředků ničení a také v udržování ve stavu připravenosti k jejich použití.

Doba, ve které svou knihu psal, se označovala jako „*studená válka*“. Tento pojem se začal používat po druhé světové válce a označoval především rozporné vztahy mezi tehdejšími Svazem sovětských socialistických republik (SSSR) a Spojenými státy americkými (USA) a jejich spojenci. Studená válka byla důsledkem nového uspořádání světa na základě dohody velmocí po druhé světové válce. Tehdejší spojenci proti Německu se po dosaženém vítězství

dostávali stále více do rozporu. Vývoj války ukázal na velkou sílu SSSR a jeho snahu rozšířit svůj vliv ve světě.

Obecně tyto snahy jsou vlastní mocnostem a jejich touze po ovládnutí světa. Bylo tomu tak v historii a je tomu tak i dnes. Přerozdělování sfér vlivu či světa je nepřetržitým procesem, často kamuflovaným vzletnými slovy. Dřívější kolonizační procesy a kolonie jsou toho důkazem. Některé státy těmto koloniím vděčí za svou ekonomickou úroveň dodnes. A dodnes také mají své sféry vlivu ve světě. Podíváme-li se do atlasů a map, najdeme k tomu dostatek údajů.

Jaderná válka se v té době rovnováhy jaderných sil sice mohla zdát nemyslitelná, nemožná a sebezničující, ale vyloučena být nemohla. Autor výše uvedené knihy řadu let přemýšlel, jak jaderné válce zabránit, ale také jak ji vést, jak ji přežít a jak ji ukončit.

Pokládal si řadu otázek, které jsou zaměřeny na jadernou válku, přesto jsou v principu platné i dnes. Tyto otázky jsou typu:

- Jaká je pravděpodobnost náhodného vypuknutí války?
- Do jaké míry jsou nebezpečné závody ve zbrojení?
- Jak se tyto závody mohou vyvinout v budoucnosti?
- V jaké situaci by byly USA, kdyby atomový útok srovnal se zemí padesát největších amerických měst (má se tím útočníkem na mysli tehdejší SSSR)?
- Kolik milionů amerických životů by byl americký prezident ochoten obětovat svému pevnému postoji v různých krizích, které se mohou vyskytnout?
- Měl by atomovou válku začít?
- Kolik evropských, sovětských a jiných životů by riskoval?

Dnes tyto otázky znějí asi dost zvláštně, ale v tehdejší době byly naprosto na místě. Bylo to období, kdy zbraně, respektive jejich množství a účinky, byly zárukou míru, sice míru velmi křehkého, ale přece jen míru. Obě strany (SSSR a USA) si byly vědomy, že v případě použití proti straně druhé budou zřejmě ničeny také. Mohlo by jít, v případě masového použití jaderných zbraní, o sebezničení. Přesto tuto situaci nešlo vyloučit. Jaderné zbraně byly a jsou vlastně i dnes prostředkem odstrašování. Ostatně tzv. kubánská krize v roce 1962 byla na hraně a třetí světová válka byla „za dveřmi“. Dnes je z této situace obviňován tehdejší Sovětský svaz, ale byla to do značné míry reakce na rozmístění jaderných zbraní USA na území Turecka, které sousedilo ze SSSR. Vinu na tom tehdy nesly obě strany, především USA.

V té době vlastnily jaderné zbraně čtyři mocnosti – USA, Velká Británie, Francie a SSSR. Existovaly obavy, že v blízké budoucnosti bude mít jaderné zbraně Čína a ta se tehdy netajila možností jejich použití proti USA.

Možné cíle válečných operací:

1. Útok na obyvatelstvo a materiální hodnoty.
2. Útok na ozbrojené síly, obyvatelstvo a materiální hodnoty.
3. Přímý útok na ozbrojené síly (jen úzce vojenské zaměření)

4. Útok na ozbrojené síly s „prémii“ (vojenské cíle s postižením obyvatelstva a materiálních hodnot).
5. Útok na ozbrojené síly (obyvatelstvo a materiální hodnoty jsou ušetřeny).

Paradigmata bezpečnosti

Postupně se vytvořilo pět paradigmat (souhrn základních domněnek, předpokladů, představ) bezpečnosti:

1. Paradigma národní bezpečnosti – státní suverenita a nezávislost nebezpečí ohrožení státu jinými státy.
2. Paradigma mezinárodní bezpečnosti – počátkem šedesátých let 20. století v souvislosti s Karibskou krizí. USA a SSSR byly na pokraji jaderné války. Tehdy oba státy byly ve stavu možnosti vzájemného zničení jadernými zbraněmi. Tehdejší a i dnešní mezinárodní bezpečnost byla hra s nulovým součtem. Paradigma mezinárodní bezpečnosti vychází z předpokladu zájmu všech zúčastněných na udržení bezpečnosti v epoše jaderných, chemických a biologických zbraní.
3. Paradigma regionální bezpečnosti – má dvě charakteristiky: teritoriální (ochrana a obrana území daných států) a funkcionální (hrozby, které mohou na tyto státy působit).
4. Paradigma globální bezpečnosti – souvisí s globalizací, informačními technologiemi, zbraněmi hromadného ničení, organizovaným zločinem, terorismem, životním prostředím. V globalizovaném světě je mnoho vlivů a závislostí, neodhalitelných hrozeb a rizik a také jejich původců i adresátů. Svět je jemnou pavučinou, je křehký a zranitelný. Je také v té závislosti nebezpečnější a jeho vývoj je stále více nepředvídatelný. Proto je globální bezpečnost potřebná, ale také obtížná a složitá (kybernetika – čím složitější systém, tím těžší je jeho řízení).
5. Paradigma lidské bezpečnosti – lidská bezpečnost se začala prosazovat v průběhu 90. let. Podstatou je ochrana individua, jeho života a jeho práv v dnešním světě. Jsou zde odpůrci i zastánci.

Válka

Carl von Clausewitz (1780–1831) – válka je pokračováním politiky jinými prostředky.

Friedrich Dürrenmat (1921–1990) – válka vzniká z nevládnutého míru.

Možné příčiny válek:

1. mocenské – mocenské zájmy různého typu (udržet stav, ovládnout něco a někoho z důvodů touhy po moci), preventivní války,
2. teritoriální – války o území (např. Falklandy – Argentina versus Británie),
3. konstituční – cílem je dosáhnout vytvoření státu (Izrael – Palestina),
4. ideologické – křížácká tažení, proti komunismu, proti kapitalismu, proti islamismu atd.,
5. ekonomické – válka o zdroje, trhy, suroviny, koloniální války, ropné války (Irák, Irán).

Příčin válek je zpravidla více a jejich cíle jsou často kamuflovány (pod lidská práva a demokracii se dá skrýt mnohé).

Klasifikace a charakteristika možných ohrožení

Pro klasifikaci možných ohrožení lze použít různá hlediska. Patří k nim zejména dělení možných ohrožení podle:

- **Doby vzniku:**

- v míru,
- za ozbrojeného konfliktu, za války.

- **Řídícího subjektu jejich řešení:**

- vojenská,
- nevojenská.

- **Možnosti vzniku:**

- předvídatelná,
- nepředvídatelná.

- **Příčin vzniku:**

– katastrofy:

- přírodní,
- havárie,
- epidemie,
- porušení,
- biologické rovnováhy na zemi,
- vážné narušení životního prostředí geofyzikálními a geobiologickými důsledky působení sluneční soustavy, případně střetu s jiným kosmickým tělesem apod.,

– rozsahu narušení pořádku:

- sociální bouře,
- nepovolené demonstrace,
- nezvládnutá migrace,
- revoluce různého druhu,
- občanská střetnutí,

– nebezpečnosti kriminality:

- neorganizovaná kriminalita,
- organizovaný zločin,
- mezinárodní terorismus,

– druhu ekonomického ohrožení:

- tunelování,
- surovinové embargo,

- omezené kvóty dovozu a prodeje našeho zboží v zahraničí,
- černá a šedá ekonomika, černý trh,
- nezaměstnanost, hospodářská krize,
- zbídačování obyvatelstva,
- nedostatek vody, potravin, energií, apod.,

– zaměření mezinárodní aktivity:

- humanitární pomoc,
- podpora míru.

- **Způsobu řešení:**

– plánovaná,

– operativní.

- **Prostorového rozmachu:**

– lokální,

– regionální,

– globální.

- **Místa vzniku:**

– na území České republiky,

– v zahraničí.

- **Nasazení Armády České republiky:**

– bojová činnost,

– asistence,

– mobilizační operace,

– podpůrná operace,

– stabilizační operace.

Globální svět, zejména v materiálně vyspělých zemích přináší značné rozpory destruktivního rázu a také rozpaky, určitou bezradnost. Všechno nemůže být poměřováno jen ekonomikou a penězi. Globalizace vytváří nové asymetrie v dělbě moci a bohatství. Být členem tzv. exkluzivních struktur ekonomických, politických, vojenských a jiných, vzbuzuje u nečlenů zcela pochopitelnou nevoli s možnými negativními důsledky hůře postižitelnými a předpokládanými. Reakce mohou být pro exkluzivní struktury zničující, což by mělo vést k solidárnímu rozdělování výsledků produkce.

Projevy globalizace zpochybňují některými svými projevy a důsledky samotné hlavní proklamované hodnoty západní civilizace – demokracii, svobodu, trh a lidská práva. Je značný rozpor mezi tím, co se manifestuje jako cíle, hodnoty, pravidla, normy a zásady řízení procesů globalizace, a tím, co je povahou a důsledkem těchto procesů.

Budoucnost Západu s velkou pravděpodobností nebude taková, jako ta dnešní a vzbuzuje oprávněné obavy, které se týkají všech lidí. Jde o střet civilizací, jak o tom píše Samuel Huntington ve své knize Střet civilizací. Připomeňme si v dalším některé jeho myšlenky.

Západní státy:

- vlastní a řídí mezinárodní bankovní systém,
- jsou největšími světovými zákazníky,
- produkují většinu hotových výrobků ve světě,
- vládnou mezinárodním kapitálovým trhům,
- ovládají námořní trasy,
- řídí většinu náročných technických výzkumů a vývoj vyspělých technologií,
- mají vedoucí postavení v kosmickém výzkumu,
- mají hlavní slovo v oboru mezinárodní komunikace,
- jsou schopny mohutné vojenské intervence,
- produkují a kontrolují výrobu nejdokonalejších zbraní.

Druhý pohled na Západ je však poněkud jiný. Skýtá obrázek upadající civilizace, jejíž politická, ekonomická i vojenská síla se zmenšuje v poměru k rostoucí síle ostatních civilizací. Vítězství Západu ve studené válce přineslo vyčerpání, nikoli vítězství. Západ se stále více musí starat o své vnitřní problémy a potřeby, neboť se potýká s pomalým ekonomickým růstem, stagnující i klesající populací, nezaměstnaností, velkými schodky ve státním rozpočtu i ve veřejných rozpočtech, upadající pracovní morálkou, a v mnoha zemích, včetně Spojených států, se společenským rozpadem, problémem drog a zločinností.

Ekonomická moc se velmi rychle přesouvá do východní Asie a Jižní Ameriky a v těsném sledu následuje i vojenská síla a s ní spojený politický vliv. Na prahu hospodářského vzestupu stojí Indie, stále nepřátelštější je vůči Západu islámský svět, ochota přijímat diktát Západu či se řídit západními normami, poučováním, kárány, vnucováním vůle, se rychle vytrácí i u ostatních společností; zároveň mizí západní sebevědomí i možnost vládnout.

Někdy to vzbuzuje asociace na stav před rozpadem socialistické soustavy koncem devadesátých let 20. století. Koncem osmdesátých let se hodně diskutovalo o tvrzení, že Spojené státy procházejí fází úpadku. Tato diskuse neutichá dodnes. Existují názory, že USA mají dnes již

pouze jedinou sílu, a to vojenskou. Tomu nasvědčuje i jejich vojenský rozpočet, který roste a je stejný jako u „zbytku“ světa dohromady. Různé předpovědi také uvádějí, že přibližně do 10 let čeká USA státní bankrot.

Z kvantitativního hlediska je západní populace stále se zmenšující částí světové populace. Mezi Západem a ostatními civilizacemi se mění i rovnováha kvalitativní. Národy tzv. Jihu či Východu jsou stále vyspělejší. Lidský potenciál světadílů se mění co do kvantity, ale ta sebou přináší i významné změny kvantitativní. Uvádí se, že významný talent se vyskytuje v počtu jeden člověk na sto tisíc lidí. Početní stav populace je významným potenciálem mocenských pohybů.

V rámci světového pohybu vznikají a zanikají různá vládní či nevládní mezinárodní uskupení, která se snaží hájit své zájmy a také omezovat (tzv. kontrolovat) zájmy ostatních států. Je tomu z řady důvodů. Naznačme alespoň některé. Voda, půda, potraviny, energie různého typu (ropa, plyn, uhlí, elektřina, dřevo), běžné i vzácné nerosty, trhy, mocenské zájmy různého typu atd. Mezi nová a zdá se, že i mocná uskupení patří BRICS (Brazílie, Rusko, Indie, Čína, Jižní Afrika), které má ambice a i šanci hrát významnou roli ve světě.

1.3 Výchozí teoretické zdroje teorie bezpečnosti¹¹

Problematika teorie bezpečnosti je relativně nová. Doposud se na oblast bezpečnosti nahlíženo spíše prakticistně, pragmaticky a účelově v dimenzích jednotlivých sektorů a druhů bezpečnosti. To způsobilo, že její teoretické uchopení se zdálo velmi obtížné. Chyběly i potřebné impulsy k tvorbě bezpečnosti. V současné době se situace mění a tak jako i u jiných oborů dochází v oblasti bezpečnosti k tvorbě a rozpracování teorie bezpečnosti. To však neznamená, že by v dílčích oblastech nedošlo k teoretickému rozpracování bezpečnosti či využití již existujících teorií. Již v současnosti existují soubory teoretických poznatků, které jsou v jednotlivých druzích bezpečnosti využívány, jsou praxí osvědčeny a zapadají do mozaiky teorie bezpečnosti. Klíčové je, že tyto soubory poznatků neboli výchozí zdroje teorie bezpečnosti jsou využitelné zdola a tvoří pilíře, na nich lze teorii bezpečnosti postavit. Lze je zobecnit na celý obor bezpečnosti. Na základě provedeného kritického zhodnocení (Lud'ka Lukáše) jednotlivých možností mezi hlavní zdroje využitelné pro tvorbu teorie bezpečnosti patří:

- Kodaňská bezpečnostní škola,
- teorie rizik,
- teorie krizí,
- kauzalita.¹²

¹¹ LUKÁŠ, Luděk. Teorie bezpečnosti I. Zlín: Radim Bačuvčík - VeRBuM, 2017. ISBN 978-80-87500-89-7. s. 31.

¹² Další informace v daném studijním materiálu.

1.4 Východiska pro pochopení analýzy bezpečnosti¹³

Výsledky průzkumu agentury Median k bezpečnostním hrozbám v České republice z roku 2005 ukázaly, že jsou to především terorismus, epidemie, přírodní katastrofy a chemické či biologické útoky spojené především s islámským světem. Zajímavé je, že ekonomické bezpečnostní hrozby (ekonomická krize, rozpad EU a zčásti také migrace) se objevují až po již citovaných hrozbách. A teprve po nich lidé jako bezpečnostní ohrožení vnímají zčásti ty historické či aktuální státy – Německo, Rusko a Čínu. V současnosti určitě jsou v popředí ekonomické hrozby. *Je nutné doplnit nejnovější průzkum ohledně bezpečnostních hrozeb.*

1.3.1 Spor „komplexního“ a „úzkého“ pojetí bezpečnosti

1.3.2 Problém analytických rovin zkoumání bezpečnosti

¹³ ŠEFČÍK, Vladimír. *Bezpečnostní politika v hospodářské oblasti*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2010. ISBN 978-80-7318-919-8. s. 9 – 26.

2 Teorie ekonomické bezpečnosti

Ekonomická bezpečnost jakožto jeden z prvků národní bezpečnosti usiluje o perspektivu přežití, nezávislost a trvalý rozvoj státu. Je základním předpokladem pro každodenní fungování celé společnosti a její součástí je nepřeberné množství odvětví, které ji ovlivňují. Od dob kodaňské školy je ekonomická bezpečnost zkoumána v jednotlivých dimenzích a sektorech. Dimenze bezpečnosti se dělí na vojenské a nevojenské.¹⁴

Ekonomická bezpečnost je mnohdy nazývána fenoménem současnosti, tudíž je nezbytné dbát na veškeré faktory, které ji ovlivňují. Literatura tyto faktory dělí na vnitřní a vnější. Mezi vnitřní faktory patří například vybavenost státu výrobními faktory a přírodně-klimatické podmínky, výkonné zemědělství, rozvinutá průmyslová struktura nebo rozvinutá ekonomická infrastruktura apod. Mezi faktory vnější se řadí zahraniční politika ostatních států a jejich hospodářský potenciál, bezpečnostní politika vlastního státu nebo ekonomická zranitelnost.¹⁵

Ekonomická bezpečnost bývá také někdy označována jako bezpečnost hospodářská. Soudobá lidská společnost je založena na ekonomice, kdy jedna strana prodává a druhá kupuje. Proto ekonomická bezpečnost patří mezi základní druhy bezpečnosti, kterými je nutné se zabývat. Samotná definice je celkem problematická, protože tento obor zasahuje a prolíná se všemi dalšími druhy bezpečnosti. Zásadní měrou do tohoto odvětví zasáhla globalizace a celkově světová ekonomika, kdy již není možné se zabývat pouze vnitřní bezpečností, ale je čím dál větší důraz kladen na bezpečnost vnější.¹⁶

Podle definice Ministerstva vnitra České republiky je ekonomická bezpečnost „stav, ve kterém ekonomika objektu, jehož bezpečnost má být zajištěna (státu, seskupení států, mezinárodní organizace apod.), není ohrožena hrozbami, které výrazně snižují nebo by mohly snížit její výkonnost potřebnou k zajištění obranných i dalších bezpečnostních kapacit, sociálního smíru a konkurenceschopnosti objektu i jeho jednotlivých složek, tj především jednotlivých podnikatelských subjektů na vnitřních i vnějších trzích.“¹⁷

Mezi **základní atributy ekonomické bezpečnosti** patří:

- měnová stabilita,
- hospodářský růst,
- nízká nezaměstnanost,

¹⁴ KONEČNÁ, Karolína. *Ekonomická bezpečnost a kritéria hodnocení její úrovně*. Diplomová práce. Brno: Univerzita obrany, 2017. s. 8.

¹⁵ KONEČNÁ, Karolína. *Ekonomická bezpečnost a kritéria hodnocení její úrovně*. Diplomová práce. Brno: Univerzita obrany, 2017. s. 8.

¹⁶ Lapková Dora. *Ekonomická bezpečnost*. In Lukáš Luděk a kol. *Teorie bezpečnosti I*. 1. vyd. Zlín: VeRBuM, 2017. 220 s. ISBN 978-80-87500-89-7. s. 99.

¹⁷ Terminologický slovník krizové řízení a plánování obrany státu. POJMY: Ekonomická bezpečnost. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Praha, 2015 [cit. 2020-06-17]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník-krizove-řízení-a-planování-obrany-státu>.

- konkurenceschopnost,
- určování tempa vývoje a aplikace nových technologií,
- surovinová dostatečnost,
- schopnost zajistit obrannou sílu,
- ochrana velkých částí populace před bídou.¹⁸

2.1 Bezpečnost státu a ekonomika¹⁹

V posledních letech, zejména od roku 2008, je ve světové ekonomice používáno slovo krize. Používají se pojmy jako: finanční krize, hospodářská krize, ekonomická krize, krize důvěry apod. Odborníci zdůrazňují typy krizí dle svých odborných preferencí.

Je pochopitelné, že důvěrou se zabývají spíše humanitně zaměřeni a ekonomikou a financemi se zabývají spíše lidé ekonomičtěji zaměřeni. Ke krizím se váží také názory ekologů, lékařů, vodohospodářů, zemědělců, dopravních odborníků, hydrologů, geologů, archeologů, oceánologů a dalších.

Je otázka, co je to krize, jak se projevuje, jaká jsou vůbec kritéria hodnocení krizí, jaký je jejich vývoj a co lze očekávat v budoucnosti.

V takzvaných vyspělých státech se smyslem života stávají peníze a často jsou hlavním či jediným kritériem úspěchu. Peníze bezesporu jsou důležité, plní své funkce v existenci společnosti ať kladně či záporně. Plní svou funkci i v oblasti bezpečnosti.

Z nejobecnějšího hlediska, ve vztahu k ekonomice můžeme bezpečnost státu definovat jako stav, který zajišťuje jeho existenci, přežití jeho obyvatel, relativní suverenitu, jeho rozvoj. Lze říci, že v historii lidstva se projevovala snaha mít zásoby potřebných komodit pro přežití. Také víme, že se to vždy nedařilo a v některých oblastech planety nedaří dodnes. Dokonce se tomu příliš nedaří v demokratickém a svobodném státě – České republice.

Vývoj lidstva ani dnes nevytváří záruky přežití a naopak vytváří hrozby pro život lidí, a to i pro tzv. vyspělé státy. Už dříve bylo napsáno, s jakými problémy se dnes společnost potýká a také co by nás mohlo čekat v budoucnu. Připomeňme si bídu, hlad, nemoci, přírodní katastrofy, technogenní katastrofy, lidskou nenávist, nerovné příležitosti k životu, environmentální hrozby a další. Měla by nás trápit otázka, zda nesměřujeme k sebezničení, k sebezáhubě. Rozpory různého druhu nabývají na síle a mají v sobě destruktivní charakter.

¹⁸ MAREŠ, Miroslav. Bezpečnost. In: *Studijní opory* [online]. Brno: Mendelova univerzita v Brně [cit. 2020-6-17]. Dostupné z: https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=69511

¹⁹ NOVÁK, Jaromír. *Bezpečnostní politika státu*. Brno: Vysoká škola obchodní a hotelová, 2019.

Ve století dvacátém lidstvo prožilo dvě světové války (to byly vrcholně destruktivní krize), velkou světovou ekonomickou krizi ve dvacátých a třicátých letech a konečně v sedmdesátých letech přišla především ropná krize v souvislosti s tím i krize další.

Ukázala se celá řada závažných celosvětových problémů, energetická a surovinová bezpečnost či dostatečnost. V souvislosti s tím se začalo uvažovat jak s dalším hospodářským růstem světa. Uvážíme-li, že ropa je pro existenci států životně důležitá, pak je jasným faktem nutnost řešení nejen ekonomické situace, ale i existenci národní bezpečnosti.

Chápání a faktory ekonomické bezpečnosti.

Ekonomická bezpečnost je subsystémem či prvkem bezpečnosti státu. Bylo by možná vhodné používat pojem národní bezpečnost, který dle názoru autora více vystihuje bezpečnost obyvatel a lidskou pospolitost. Tato národní bezpečnost může být definována jako souhrn lidských, sociálních, politických, ekonomických, geostrategických, geopolitických, obranných, řídicích a environmentálních faktorů.

Ekonomika je velmi důležitým faktorem národní bezpečnosti a lze říci, že v tržním světě tím nejdůležitějším.

Ekonomickou bezpečnost můžeme pojmut jako zajištění fungování národního hospodářství k uspokojování všestranných potřeb společnosti pro stávající stav i rozvoj do budoucnosti a vytváření materiální báze potřebné pro život společnosti.

Lze konstatovat, že existují vzájemné souvislosti mezi ekonomickou a národní bezpečností. Jedno podporuje druhé, přičemž ekonomika je rozhodující!

Ekonomická bezpečnost je ovlivňována řadou faktorů, které lze rozdělit na faktory vnější a vnitřní.

Mezi **vnitřní faktory** zejména patří:

- Přírodně-klimatické podmínky – půda (její bonita a plocha), vody, klima, sucha, větry, eroze, zemětřesení, splachy půdy, sopečná činnost,
- Surovinový a energetický potenciál,
- Výkonné zemědělství – zabezpečení dostatku kvalitních a cenově dostupných potravin,
- Průmyslová základna - v takové struktuře, která umožňuje vyrábět v jednotlivých hospodářských odvětvích, s vysokou produktivitou práce, obchodovatelností produkce na vnitřním a zahraničním trhu, odolávat recesi a výkyvům trhu, co nejméně narušovat životní prostředí,
- Ekonomická infrastruktura – dopravní systémy, spojovací, energetické, inženýrské sítě, sítě informační, skladové a logistické sítě,
- Vědeckotechnická základna – je klíčovým faktorem - věda, výzkum, inovace jsou motorem rozvoje ekonomiky a také společenským životním zájmem. Věda a její důsledky jsou rozhodující pro další existenci společnosti,
- Vnější ekonomické vztahy – žádná ekonomika se neobejde bez nutnosti a možnosti styku s jinými zeměmi. Je to dáno výše uvedenými faktory, kdy země mají rozdílné

potenciály těchto faktorů. Dobré vnější ekonomické vztahy umožňují kompenzovat úzká místa ve vybavení země výrobními faktory a obohacují nabídku a spotřebu o produkci, kterou ona sama neposkytuje. Tyto vnější ekonomické vztahy mohou být významným bezpečnostním faktorem. Existuje asi desítka strategických surovin, kterou státy potřebují a které nemají.

- Sociálně-politická stabilita státu – je všeobecným předpokladem ekonomické bezpečnosti. Bez této stability je bezpečnost země ohrožena v podstatě ve všech oblastech existence. Lidé jsou rozhodujícím faktorem bezpečnosti.

Mezi **vnější faktory** zejména patří:

- Geostrategická a geopolitická poloha státu, zájmy velmocí (to se sice moc neříká, ale je to tak),
- Bezpečnostní prostředí – okolí státu, dobré všestranné (obchodní, politické, kulturní, sportovní a další) vztahy se sousedy a také dobré vztahy s co nejširším spektrem států dalších,
- Ekonomická síla a produkce – její možnosti pro využití ostatními státy, být žádaný svým okolím,
- Environmentální situace – být bezpečným pro své okolí (zplodiny ve vzduchu i vodě, povodně, havárie, požáry),

Výše uvedené faktory jednak prospívají rozvoji země, napomáhají jeho bezpečnosti také tím, že mohou do různé míry eliminovat mnohá rizika působící na společnost, která již byla vyjmenována či popsána dříve. Faktory přispívají ke snižování tzv. ekonomické zranitelnosti.

Bezpečnostní politika státu.

Připomeňme si, že bezpečnostní politika je, musí být, součástí státní politiky. Je to souhrn všech opatření, ve sférách vnitřní i zahraniční politiky za účelem zachování vnitřní stability země, její celistvosti, suverenity, obranné politiky, zabezpečení ochrany obyvatelstva a podmínek pro důstojný život obyvatel.

Bezpečnostní politika vychází ze základních zájmů státu a cílů, které stát prosazuje prostřednictvím různých nástrojů. Jsou vyjádřeny také v bezpečnostní strategii. Bezpečnostní politika má vnitřní a vnější rozměr. Je nutné chápat faktory bezpečnosti či lépe řečeno nebezpečnosti v souvislostech a ekonomika v tom hraje významnou roli.

Počínaje ropnou krizí v 70. letech, přes rozpad zejména světové socialistické soustavy, finanční krizi od roku 2008, válečná dobrodružství v Afgánistánu, Iráku a také později v severní Africe, různé sankce a reakce na ně, růst moci nadnárodních společností, nutí státy přizpůsobit svou politiku těmto jevům a to zejména v hospodářské oblasti bezpečnostní politiky.

Jako příklad lze uvést vytváření zásob ropy, plynu, potravin, surovin, strojů a zařízení. Provádění geologického průzkumu země za účelem zjišťování nových nalezišť ropy, plynu, surovin, vody. Provádění technologických změn v některých průmyslových odvětvích s cílem šetřit surovinu a materiál i energii. Realizovat změny v územně hospodářské struktuře.

Je nutno se zmínit o národních zájmech států, které jsou někdy protichůdné a jdou proti zájmům států jiných a místo spolupráce dochází ke konfrontaci. Lze předpokládat, že antagonismy se budou prohlubovat a mohou narušit bezpečnost státu.

Tyto negativní možnosti lze do jisté míry eliminovat třeba uzavíráním mezistátních smluv, dohod a dalších aktů ať kolektivní či dvoustranné povahy. Důležitá je také spolupráce v oblasti vojenství.

Zvláštnosti ekonomické bezpečnosti České republiky

Česká republika je středně velkým státem s velmi dobrým lidským potenciálem, značně rozvinutým průmyslem, vyspělým zemědělstvím. Existují však značné obavy, že tyto charakteristiky kvalit mohou patřit minulosti. Česká republika je chudá na suroviny. Má dostatek hnědé uhlí menší kvality, omezené zásoby uhlí černého, relativní dostatek dřeva, relativně úrodnou půdu, dostatek kaolinu pro sklářský a keramický průmysl. Je jediným státem v Evropě těžícím uranovou rudu, byť její zásoby jsou omezené.

Přírodní a klimatické podmínky jsou příznivé pro hospodářský rozvoj.

Odvětvová struktura je na relativně dobré úrovni a vytváří podmínky pro rozvoj. Žel došlo a dochází k rušení některých výroby či jejich úpadku.

Vědeckotechnická základna je relativně rozvinutá. Vlivem polistopadového vývoje došlo v některých oborech ke značnému úpadku či zrušení výzkumu, vývoje a inovací. Republika se stává spíše montovnou. To je velice negativní faktor pro bezpečnost země, tím se stáváme vydíratelnými.

Vnější ekonomické vztahy byly před převratem orientovány na východ, po něm pak na tzv. strategické partnerství se západními firmami. V některých oblastech se osvědčilo, někde nás strategičtí partneři zlikvidovali, abychom nebyli jejich konkurencí. Došlo k poklesu příjmů a zisků pro stát a obyvatelstvo.

Z analýzy faktorů ekonomické bezpečnosti vyplývá značná závislost na dovozu energetických a surovinových zdrojů. Abychom mohli dovážet, tak také musíme vyvážet a to především výrobků s vysokou přidanou hodnotou, kde se uplatní um našich lidí. Nikoliv komodit, které se pod zahraničním kapitálem zpracují a zhodnotí a u nás pak draze prodávají. Týká se to třeba dřeva, mléka, masa a dalších produktů.

Problémy ekonomické bezpečnosti České republiky

Největším problémem České republiky je takřka stoprocentní závislost na dovozu ropy a plynu. Máme sice zásoby, ale velmi malé. Ropa je sice velmi kvalitní, ale je spíše využívána pro speciální zpracování v oblasti čisté chemie a farmaceutického zpracování a využití. Platíme nejen za množství odebrané ropy a plynu, ale také za jeho distribuci a zařízení k jeho přepravě – potrubí, tlakové a přečerpávací stanice atp. Jsou také vybudovány a dále budovány nadzemní a podzemní zásobníky ropy a plynu pro zásoby na 90 dní. Tím by se překryly případné havárie či zastavení dodávek.

Je snaha o rozšíření vztahů s tzv. rozvojovými zeměmi. Zde došlo k negativním jevům ve dvou polohách. Vztahy s některými partnery byly násilně přerušeny po převratu devadesátých let a někde nás nahradila konkurence z vyspělých zemí. Nutno říci, že zahraniční politiky ČR nepřispívala k prohlubování vztahů s těmito zeměmi.

Významnou roli v oblasti financí a také finanční bezpečnosti má ministerstvo financí. Ministerstvo financí je ústředním orgánem státní správy pro:

- státní rozpočet ČR,
- státní závěrečný účet,
- státní pokladnu,
- finanční politiku a finanční hospodaření státu,
- finanční trhy,
- ceny,
- daně,
- poplatky a clo,
- účetnictví, audit a daňové poradenství,
- devizovou oblast včetně pohledávek a závazku státu vůči zahraničí a ochranu zahraničních investic,
- dozor nad sázkovými hrami a loteriemi,
- hospodaření s majetkem státu včetně jeho privatizace a restituce,
- řízení a ekonomiku územních finančních orgánů,
- činnost zaměřenou proti legalizaci výnosů z trestné činnosti (opatření proti praní špinavých peněz),
- finanční kontrolu.

Dále MF zajišťuje:

- členství v mezinárodních finančních institucích a finančních orgánech,
- koordinaci příjmu finanční zahraniční pomoci,
- audit čerpání prostředků strukturálních fondů, FS/CF a EFF.

Výše uvedený výčet kompetencí MF a jeho resortu zajišťuje provádění nejdůležitějších činností pro finanční chod ekonomiky státu a řadí jej mezi významná ministerstva v rámci státní správy.

Při výkonu své činnosti MF úzce spolupracuje s Českou národní bankou (dále „ČNB“). Obě instituce jsou ve smyslu zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů (krizový zákon), také orgány krizového řízení.

ČNB je ústřední bankou ČR a orgánem vykonávajícím dohled nad finančním trhem v ČR. Jejím základním úkolem je péče o cenovou stabilitu. Tento cíl je stanoven v článku 98 Ústavy ČR a v § 2 odst. 1., zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů. Významným předpokladem úspěšné realizace měnové politiky je nezávislost centrální banky.

Mimo určování měnové politiky plní ČNB, dle ustanovení § 2 odst. 2 výše uvedeného zákona, další úkoly:

- určuje měnovou politiku,
- vydává bankovky a mince,
- řídí peněžní oběh, platební styk a zúčtování bank, poboček zahraničních bank a spořitelních a úvěrních družstev, pečuje o plynulost a hospodárnost těchto procesů a podílí se na zajištění bezpečnosti, spolehlivosti a efektivnosti platebních systémů a na jejich rozvoji,
- vykonává dohled nad osobami působícími na finančním trhu,
- provádí analýzy vývoje finančního systému,
- pečuje o bezpečné fungování a rozvoj finančního trhu v ČR,
- přispívá ke stabilitě finančního systému ČR jako celku,
- provádí další činnosti podle zákona o ČNB a podle zvláštních právních předpisů.

ČNB svoji činnost zajišťuje z ústředí v Praze prostřednictvím sítě poboček ČNB. Z budovy ústředí ČNB, kde má banka jako instituce své sídlo, je prováděn výkon měnové politiky, dohled nad finančním trhem, správa devizových rezerv, řízení peněžního oběhu a správa oběživa. Dále jsou zde provozovány systémy mezibankovního platebního styku a je vykonáván metodický dohled nad jednotlivými působnostmi.

Kritická infrastruktura finančního trhu

V rámci finančního trhu České republiky jsou stanoveny sektory či oblastí kritické infrastruktury. Jedním ze sektorů (oblastí) je i Bankovní a finanční sektor, který se člení na:

- Správu veřejných financí (MF),
- Bankovníctví (ČNB),
- Pojišťovnictví (ČNB),
- Kapitálový trh (MF a ČNB).

V návaznosti na vymezení oblastí (sektorů) kritické infrastruktury jsou vedeny seznamy subjektů kritické infrastruktury bankovního a finančního sektoru celostátního významu:

- Česká národní banka,
- nejvýznamnější privátní banky finančního trhu v ČR,
- určená pojišťovna na finančním trhu v ČR,
- Ministerstvo financí ČR,
- Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových (ÚZSVM),
- Generální ředitelství cel,
- Středisko cenných papírů,
- Státní tiskárna cenin, st. Podnik.

Kritická infrastruktura finančního trhu v působnosti ČNB

ČNB plní koordinační úlohu v segmentech bankovníctví, pojišťovnictví a kapitálového trhu. Do kritické infrastruktury finančního trhu (dále jen „KIFT“) řadíme ČNB, největší resp. nejvýznamnější banky a pojišťovnu, včetně jejich určené sítě poboček.

ČNB podává návrh na jejich jmenování, avšak samotné určení provádí MV–generální ředitelství HZS ČR.

Práva a povinnosti subjektů KIFT vyplývají z § 29 krizového zákona² Subjekty připravují plán krizové připravenosti v souladu s § 17 a § 18 nařízení vlády č. 462/ 2000 Sb., k provedení § 27 odst. 8 a § 28 odst. 5 zákona č. 240/ 2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon).

Základním požadavkem na subjekty kritické infrastruktury v oblasti bankovníctví je zajistit poskytování bankovních a jiných finančních služeb, zejména peněžního oběhu a platebního styku, pro fyzické a právnické osoby při krizové situaci.

Základním požadavkem na subjekt kritické infrastruktury v oblasti pojišťovnictví je, aby zajistil poskytnutí plnění pojistných událostí i v době krizové situace, tj. aby k pojistnému plnění docházelo částečně již v průběhu MU (např. formou záloh). K úplné likvidaci pojistné události dojde až po odeznění krizové situace, tj. až po konečném vyčíslení škod na zdraví a majetku.

Dojde-li k omezení nebo zastavení provozu některého z definovaných subjektů KIFT, jeho činnost přebírá jiný odpovídající subjekt KIFT. Zůstanou-li na určitém území vyřazené některé prvky systému KIFT, zákazníci se automaticky obracejí na subjekty mimo zasaženou oblast. Určujícím faktorem je rozloha zasaženého území. Hlavním motivem definované struktury je zajistit kontinuitu a maximální flexibilitu finančního trhu v době krizové situace.).

V rámci kritické infrastruktury finančního trhu Česká národní banka ustavila pro subjekty v její gesci Krizový štáb finančního trhu, svolávaný za účelem řešení krizových (mimořádných)

situaci v oblasti finančního trhu ČR. Štáb zjišťuje vzájemnou informovanost a koordinaci výkonných složek kritické infrastruktury finančního trhu a spolupracuje s orgány státní správy, samosprávy, orgány krizového řízení a s orgány zapojenými v integrovaném záchranném systému.

Stabilita finančního trhu EU (možné krize)

Stabilita bankovního a finančního sektoru může být narušena jak na národní úrovni, tak i v rámci celé Evropské unie či celosvětově. Dá se předpokládat, že ekonomická stabilita bude narušena především krizí či krizemi v bankovním sektoru.

Z tohoto pohledu je třeba chápat krizi v bankovním sektoru jako krizi jedné nebo více bank ohrožující stabilitu bankovního sektoru České republiky především. Pokud tato krize bude omezena na banky působící v ČR, nazýváme ji „národní krizí“. Nebo může zahrnovat i banky nebo bankovní skupiny se sídlem v zahraničí a potom se jedná o tzv. „přeshraniční krizi“.

Při řešení národní krize a přeshraniční krize bankovního sektoru je nezbytná aktivní spolupráce mezi MF a ČNB. V případě řešení národní krize jedné nebo více bank s omezeným rizikem negativního dopadu na bankovní sektor (tzv. „lokální krize“), vyhodnotí situaci v rámci svých kompetencí ČNB a postupuje při jejím řešení standardním způsobem (v rámci svých pravomocí daných zákony). U lokální krize není zpravidla nutná aktivní účast Ministerstva financí. ČNB v tomto případě o vzniklé situaci a jejím řešení informuje MF.

V případě přeshraniční krize v rámci Evropské unie spolupracují ČNB a MF rovněž s příslušnými partnery v zahraničí v souladu se zásadami dohody mezi bankovními dohledy, centrálními bankami a ministerstvy financí členských států Evropské unie.

K řešení krizových situací se vytváří ad hoc Koordinační skupina, složená z vedoucích představitelů ČNB a MF, kteří se při vyhlášení krizového stavu na území České republiky z důvodu narušení finančního a devizového hospodářství státu velkého rozsahu stávají mj. členy odborné pracovní skupiny buď Krizového štábu MF nebo Krizového štábu ČNB. Pokud není na území ČR vyhlášen žádný krizový stav, pracuje tato Koordinační skupina standardním způsobem dle platné legislativy a v rámci zákonných pravomocí.